

הנח להם לישראל

הראל ז"ד

"תניא, אמר ר' ישמעאל בן אלישע: מיום שחרב בית המקדש דין הוא שנגזור על עצמנו שלא לאכול בשר ולא לשתות יין, אלא אין גוזרין גזרה על הציבור אא"כ רוב צבור יכולין לעמוד בה. ומיום שפשטה מלכות הרשעה שגוזרת עלינו גזירות רעות וקשות ומבטלת ממנו מתורה ומצות ואין מנחת אותנו ליכנס לשבוע הבן (רשב"ם: מילה, שהיא לסוף ז'), ואמרי לה לישוע הבן, דין הוא שנגזור על עצמנו שלא לישא אשה ולהוליד בנים, ונמצא זרעו של אברהם אבינו כלה מאליו (רשב"ם: בענין טוב ולא ע"י עובדי כוכבים, ומצות לא יבטלו עוד), אלא הנח להם לישראל, מוטב שיהיו שוגגין (רשב"ם: במה שלוקחין נשים, שאינם סבורים שיש איסור בדבר) ואל יהיו מזידין (רשב"ם: דמשום דלא יוכלו לעמוד בה יבטלוהו ונמצאו מזידין, הלכך לא גזרין)¹."

את החלק הראשון בדברי רבי ישמעאל קל להבין. יש דברים שראוי לגזור שלא ליהנות מהם, או משום גודל האבלות על החורבן, או משום שתכלית מציאותם לצרכי גבוה, ועל כן כאשר אי אפשר לעבוד את ה' על ידם, ראוי לגזור שאף האדם לא יתענג עליהם. אלא שאי אפשר לאוסרם, כיון שגזירה שאינה יכולה להתקבל על ידי רוב ציבור אין לה תוקף של תורה², שהרי התורה היא הוראה לאדם ואין בתורה דבר שהוא כנגד האדם, וכך היא מידתה של גזירת חכמים, שהיא שקולה בשקל הקודש באופן שמצד אחד היא מבססת באדם ומשרישה בקרבו את הערכים המוסריים ומצד שני היא מכבדת את רצונו ונטיותיו הטבעיים על מנת להעמיד את החיים הבריאים על מכונם.

אולם החלק השני בדבריו של רבי ישמעאל – שמחמת הצרות היה ראוי שנגזור שלא לשאת נשים על מנת שזרעו של אברהם יכלה מאליו – קשה; והרי הלב מזדעק – ואיה הבטחות כל הנביאים שהתנבאו הן על עוצם צרותינו והן על נפלאות פדותנו, ו"גמירי דלא כלה שבטא"³, כל שכן האומה כולה, ו"נצח ישראל לא ישקר"⁴.

ועוד, שלגבי גזירת נשיאת נשים לא הזכירה הגמרא את הכלל ש"אין גוזרין גזרה על הציבור אא"כ רוב צבור יכולין לעמוד בה" כמו לגבי הגזירה הקודמת, אלא השתמשה בכלל "מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין", ולכאורה השימוש בכלל זה מורה על כך שאע"פ שלא נגזרה גזירה – יש איסור, וכפירוש רשב"ם. ואכן הבית-שמואל⁵ מביא בשם המרדכי והאגודה את דברי רבי ישמעאל, כטעם למה שכתב הרמ"א שהיום אין נוהגין לכפות את מי שנשוי י" שנים ולא קיים פריה ורביה לגרש את אשתו.

ערוך השולחן⁶ מפרש, שעניינו של מאמר זה לעורר רחמי שמים, אולם רשב"ם ותוס' לא פירשו כן.

¹ בבא בתרא ס':

² נצח ישראל פכ"ג. ועיין עין איה שבת א', עמ' 1 (פס' ב') ועמ' 25 (פס' ל"ט).

³ ב"ב קט"ו:

⁴ שמואל א' ט"ו, כ"ט.

⁵ אבה"ע סי' א', סק"ו.

⁶ אה"ע סי' א', סע' א'.

תוס' התקשו במאמר זה, שהרי מצוה מפורשת היא בתורה – "פרו ורבו". [ואף שהיה מקום להבין שמצות פו"ר היא דווקא להוליד בנים כאלה שעל ידם יתקיימו המצוות⁷ – מוכח שלא כך, שהרי זו היתה סברת חזקיה המלך⁸, שראה ברוח הקודש שיצאו ממנו בנים פושעים ולכן לא עסק בפו"ר, ונענש על כך. ואמר לו על זה ישעיה הנביא: "בהדי כבשי דרחמנא למה לך, מאי דמפקדת איבעי לך למעבד, ומה דניחא קמי קודשא בריך הוא לעביד". וא"כ, אף שיודע שבניו יהיו פושעים – מחויב בפו"ר⁹. ותירצו התוס', שמא על אותם שכבר קיימו פו"ר קאמר (שנגזור שלא להוליד), והיינו זרעו של אברהם כלה, שלא יוליד רק בן ובת¹⁰. וממילא ע"פ פי' תוס' אין מקור לפסק הרמ"א שאין כופין בימינו על פריה ורביה, וכן פסק הגר"א¹¹, והוסיף שכל דברי הגמרא "דין הוא שנגזור על עצמנו שלא לישא אשה" הם דווקא בזמן גזירת המלכות¹², וכן כתב החת"ס¹³, שאפשר שכל זה דווקא בדור של שמד.

על קושיות הראשונים שהוזכרו לעיל, מוסיף החת"ס ומקשה¹⁴: מאי טעמא נשאו כל התנאים וכל חסידיו נשים והיו הם מזידיים בדבר זה?! ועוד הקשה, שהרי "אין בן דוד בא עד שיכלו נשמות שבגוף"¹⁵, ואם כן אדרבה – טוב להוליד בנים ע"מ למהר את גאולתנו ופדות נפשנו?! ומתרחץ שם בדרך דרוש (וכן בחידושיו לשי"ס¹⁶), שהקב"ה נשבע בשמו הגדול שלא לכלות זרע ישראל, ואם היו גוזרים עלינו כליה – על כרחך היה הקב"ה גיבור ומושיע, אלא שגוזרים גזירות וישראל קיימים, על כן ראוי שנקום אנו ונגזור כליה על זרע אברהם על ידי ביטול פו"ר ועל כרחך יקום ה' ויושיע, ואעפ"כ סיים רבי ישמעאל שלא נגזור גזירה כזו. בחידושיו הוא מבאר, שהטעם שהרשעים לא ישמעו לנו וימשיכו להוליד ונמצא שלא הועילה הגזירה.

ובפי' עה"ת מבאר, שניחם רבי ישמעאל על הדבר הזה וחישב בנפשו כי בהדי כבשי דרחמנא למה לך אם מאת ה' היתה זאת¹⁶.

נראה לי שיש להטעים את ביאור החת"ס לפי מה שהאיר את עיני אחד מרבותי שליט"א בדקדוק דברי הרשב"ם: "ונמצא זרעו של אברהם אבינו כלה מאליו – בענין טוב ולא ע"י עובדי כוכבים, ומצות לא יבטלו עוד".

שאפשר שהלשון המזעזעת "לא לישא אשה וכו' ונמצא זרעו של אברהם אבינו כלה מאליו" באה לבטא, שאמנם מוטלת עלינו האחריות להמשך זרע ישראל הבאה לידי ביטוי במצות פו"ר ומעבר לה

⁷ ועי' ספר החינוך מצוה א', וז"ל: "משרשי מצוה זו, כדי שיהיה העולם מיושב, שהשם ברוך הוא חפץ בישובו, כדכתיב: "לא תהו בראה לשבת יצרה" (ישעיה מ"ה, י"ח). והיא מצוה גדולה שבסיבתה מתקיימות כל המצוות בעולם, כי לבני אדם ניתנו ולא למלאכי השרת".

⁸ ברכות י'.

⁹ עי' טוב-רואי, חגיגה ב'.

¹⁰ ומכאן נמצאנו למדים שאין להסתפק בכך. ועוד יש להעיר, שאף עמרם כאשר פרש מיוכבד (כמבואר בסוטה י"ב). כבר היו לו בן ובת (אהרון ומרים).

¹¹ אבה"ע סי' א', סק"י.

¹² וכן מדוקדק מלשון הברייתא "מיום שפשטה מלכות הרשעה".

¹³ שו"ת חת"ס, יר"ד סי' קס"א.

¹⁴ תורת משה (פי' חת"ס עה"ת), הפטרת כי תצא.

¹⁵ ע"ז ה', ורש"י שם: "אוצר יש ושמו גוף, ומבראשית נוצרו כל הנשמות העתידות להולד ונתנם לשם".

¹⁶ ועי' שמבאר הלשון "מוטב יהיו שוגגין" ע"פ פי' זה, ועיין הערה 20.

"בבוקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ידך"¹⁷ ואף מבחינה רוחנית¹⁸, אולם במציאות הנוראה שמלכות הרשעה מבטלת אותנו מתורה ומצוות ואינה מנחת אותנו למול והרינו יגעים לריק ומולידים לבהלה, העובדה שאנו ממשיכים לשאת נשים ולהוליד הלא היא מאפשרת את המציאות של המשך ביטול תורה ומצוות על ידי הגויים. ועל כן אנו מודיעים, שאין ביכולתנו הגלויה המעשית והבחירית להמשיך ולשאת באחריות להמשך הופעת זרע ישראל, ומצד זה דין שנגזור על עצמנו שלא נישא נשים ולא נלד בנים ונמצא זרעו של אברהם כלה בעניין טוב ולא על ידי גויים המבטלים אותנו מתורה ומצוות. אמנם, אע"פ שנגזור על עצמנו גזירה כזאת, אנו סמוכים ובטוחים שיד ההשגחה העליונה של "מי פעל ועשה קורא הדורות מראש"¹⁹ תסול מסילות להמשך הופעת קומתנו, ו"נצח ישראל לא ישקר"²⁰ (וי"ל שזו היתה סברת עמרם כאשר פרש מיוכבד וכל ישראל בעקבותיו²¹, שהרי ודאי לא התכוון שעם ישראל יכלה מן העולם).

אמנם לפי ערוה"ש, שכל המאמר הוא לשון תחנונים לעורר רחמי שמים, יש לבאר שאנו באים לעורר רחמי שמים בזה שאנו מבטאים כי מצד החשבונות שלנו באמת היה ראוי שנגזור שלא להוליד, ואם אמנם ההוראה בפועל היא להמשיך ולקיים מצות פו"ר אין זאת אלא משום ש"בהדי כבשי דרחמנא למה לך" ואנו משליכים יבנו עם מלוא האחריות להמשך הופעת קומתנו על ההשגחה העליונה הנסתרת של "מי פעל ועשה קורא הדורות מראש"¹⁹. אנו מה שנצטוונו נעשה, "ומה דניחא קמי קודשא בריך הוא לעבידי"⁸. ונראה שהביטוי "מוטב יהיו שוגגין" בא להדגיש שהמצב כל כך נוראי עד שמצד החשבונות שלנו הרי זהו איסור ממש להוליד.

על יסוד דברי ראשונים כמלאכים, נראה לעניות דעתי להוסיף בס"ד העמקה בביאור דברי רבי ישמעאל בן אלישע.

הנה כאשר עינינו רואות שמצבנו מצד הופעתנו הלאומית הינו דל ומבולבל, מסכן ועלוב – גוזרים עלינו גזירות קשות ורעות, ומצד הופעתנו הרוחנית מבטלים ממנו תורה ומצוות, ואפילו לחותם הקודש של עצם צורתנו המיוחדת – בריתו של אברהם אבינו – אין מניחים אותנו להיכנס²², הרי ראוי שזרעו של

¹⁷ יבמות ס"ב: "היו לו בנים בילדותו, יהיו לו בנים בזקנותו, שנא': 'בבקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ידך' כי אינך יודע אי זה יכשר, הזה או זה, ואם שניהם כאחד טובים".

¹⁸ רמב"ם, הל' ת"ת פ"א, הל' א'-ב': "קטן אביו חייב ללמדו תורה, שנ': ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם... ולא בנו ובן בנו בלבד, אלא מצוה על כל חכם וחכם מישראל ללמד את כל התלמידים אע"פ שאינן בניו".

¹⁹ ישעיה מ"א, ד'.

²⁰ אכן בסופו של דבר לא נגזרה גזירה משום "הנח להם לישראל מוטב יהיו שוגגין" וכו', וע"פ תי' החת"ס בחידושיו כאן שהרשעים לא ישמעו לנו יש לפרש כפשוטו, וע"פ תירוץ בפ"י עה"ת הטעם שלא גזרו הוא משום ש"בהדי כבשא דרחמנא למה לך", וא"כ קשה מדוע נותן ר' ישמעאל טעם משום "מוטב שיהיו שוגגין". ולתרץ הקושי יש להקדים מה שמבאר החת"ס שם, שיש שני מעכבים מקיום תומ"צ: יצה"ר ושעבוד מלכויות. והנה העיכוב מחמת יצה"ר הרי הוא נחשב מזיד ביחס לעיכוב שמצד שעבוד מלכויות, וא"כ יש לפרש "מוטב שיהיו שוגגין" לא בזה שיעברו על הגזירה שלא להוליד אלא שאם מאת ה' היתה זאת, שמהלך הופעתו של עם ה', עם הקודש, יעבור דרך התנאים הקשים של חילול ה' שבביטול תומ"צ – הרי שכך יהיה מ"מ. וא"כ, אם ע"י הגזירה שלא להוליד יקום ה' ויושיענו משעבוד מלכויות המעכבנו מקיום תומ"צ באופן שאנו נחשבים שוגגים, הרי עצת ה' היא תקום ויפרח ויצוץ יצה"ר ויעכבנו מתומ"צ באופן שנהיה מזידים. וא"כ הביאור, שחישב ר' ישמעאל בנפשו בהדי כבשי דרחמנא למה לך, אם מאת ה' היתה זאת שנתבטל מתומ"צ מוטב שלא נגזור ויהיה הדבר ע"י שעבוד מלכויות ונהיה שוגגים ולא נהיה מזידים ע"י יצה"ר.

²¹ סוטה י"ב, רש"י שמות ב', א'.

²² בנצח ישראל פ"ט מבאר המהר"ל את המאמר במנחות נ"ג, שכאשר אמר הקב"ה לאברהם שאפי' את ברית המילה המורה על שלמות צורתם הנבדלת מן החומר לא שמרו, היה זועק ובוכה שמא כיון שקיבלו השתנות מצד צורתם שוב

אברהם האדם הגדול בענקים, נשיא אלוקים הקורא בשם ה', יהיה כלה מן העולם באשר תכלית קיומו – התעוררות הצדק ממזרח²³ להאיר פני תבל – אינה מתקיימת, והרי זה מעין בקשת הקב"ה ממשה בחטא העגל: "ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם, ואעשה אותך לגוי גדול"²⁴.

אולם, ממעל לחכמה ולדין השכלי מתרוממת התמימות, אשר ישנם עניינים ומצבים מיוחדים שבהם היא מתגלה דווקא בטבעו הישר והבריאה המתפרץ של הציבור הישראלי אשר שיתף הקב"ה שמו בשם²⁵, ישראל אשר אמר אליו אלוקים במראות הלילה: "אל תירא מרדה מצרימה כי לגוי גדול אשימך שם. אנכי ארד עמך מצרימה" וכו', ותרגם אונקלוס: "אנא איחות" – מלמד ששכינה עימהם²⁶. ישראל אשר אומר²⁷: "אשא עיני אל ההרים, מאין יבוא עזרי – עזרי מעם ה'", ונענה: "הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל"²⁸.

אין כאן סנגוריה. ואף על פי ששם העיכוב ע"י החטאים (שאור שבעיסה) ובנידון דין ע"י מלכות הרשעה (שעבוד מלכויות), נלענ"ד שאפשר ללמוד משם לענייננו. וע"ש שענה לו הקב"ה ש"אף כי המילה מורה על צורתן, אין זה אמיתת צורתן של ישראל. כי יש לישראל צורה נבדלת קדושה אלקית, ואמיתת צורתן הוא השם יתברך, שהוא יתברך צורה אחרונה להם, כמו שחתם בשםם באחרונה שם א-ל". וע"ש בכל הנוגע לענייננו.

²³ עפ"י ישעיה מ"א ב'. ועיין ב"ב ט"ו: "אמר רב: איתן האזרחי זה הוא אברהם, כתיב הכא 'איתן האזרחי', וכתוב התם 'מי העיר ממזרח צדק'. ועי' דרשת חז"ל על פס' זה בהערה 28.

²⁴ שמות ל"ב, י'.

²⁵ ירושלמי תענית פ"ב, ה"ו.

²⁶ בראשית מ"ו, ב'-ד'. הרמב"ם במו"נ (ח"א פכ"ז) מתפלא על כך שאונקלוס שינה ממנהגו להרחיק הגשמות ותרגם כאן "אנא איחות". והרמב"ן עה"ת (שם פס' א') חולק עליו בכל העניין ומבאר ש"מה שאמר כאן 'אנא אחות עמך', רצה לרמוז בו מה שאמרו (מכילתא שירה ג') גלו למצרים שכינה עמהם, שנאמר 'אנכי ארד עמך מצרימה'. וכן במגילה כ"ט, ועי' נצח ישראל פ"י.

²⁷ תהלים קכ"א, א'-ד'.

²⁸ עיניך תחזינה שבביאורנו הסתייענו בחילוק הלשוניות במאמר: "נמצא זרעו של אברהם אבינו כלה" ו"הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין". וביאור העניין, שהחכמה מבקשת למצוא בפועל המציאות את מידת הענקיות הפעילה ומבוטאת בגילוי של אברהם אבינו, וכשהמציאות כולה מתגלה כהיפך מבוקשה, הרי היא (החכמה) גוזרת. ואילו התמימות בהכרתה הפנימית אינה נבהלת, מפני שיודעת היא שמהלך הופעת עניינם של ישראל בתחתיות ארץ הינו מארג כזה שרבים בו הסיבוכים ורב בו ההסתור.

וראינו לנכון להביא מספר גילויים למידותיהם אלו של אברהם ושל יעקב:

ילק"ש ישעיה, רמז תמ"ז: (על הפס' "מי העיר ממזרח צדק", שנדרש לעיל על אברהם) "אמר רבי ראובן, צדקה היתה צווחת ואומרת, אם אין אברהם עושה אותי, אין מי שיעשה אותי... דבר אחר: מי העיר ממזרח, אמר רבי ראובן, ישנים היו אומות העולם מלבוא תחת כנפיו של הקב"ה, ומי העירין לבוא תחת כנפיו? אברהם, שנאמר מי העיר".

רמב"ם, הל' ע"ז פ"א, הל' ב'-ג': "ועל דרך זו היה העולם מתגלגל והולך (שהיו בני"א מאמינים שאין אלוך אלא הכוכבים והגלגלים ולא היה אדם מכיר את צור העולמים מלבד יחידים כחונך, מתושלח, נח, שם ועבר) עד שנולד עמודו שלעולם שהוא אברהם אבינו... והתחיל לעמוד ולקרות בקול גדול לכל העם ולהודיעם שיש אלוה אחד לכל העולם ולו ראוי לעבוד. והיה מהלך וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר וממלכה לממלכה עד שהגיע לארץ כנען והוא קורא, שני: 'יקרא שם בשם ה' א-ל עולם'. וכיון שהיו העם מתקבצין לו ושואלין לו על דבריו היה מודיע לכל אחד ואחד לפי דעתו עד שיחזירוהו לדרך האמת, עד שנתקבצו אליו אלפים ורבות, והם אנשי בית אברהם". והשיג הראב"ד: "תמה אני, שהרי היו שם ועבר איך לא היו מוחים, ואפשר מוחים היו ולא אירע להם שישברו את צלמיהם לפי שהיו מתחבאים מהם עד שבא אברהם ושבר את של אביו". וכל אלו גילויים לכך שמובלטת אצל אברהם מידה זו של קריאה בשם ה' המבוטאת בענקיות של פעולה וקידוש ה' שבפרסום. ועי' עוד בעניין זה שיחות הרצ"ה סד' א' וירא 13, סד' ב' לך-לך 13, וירא 6, ועוד.

על כן הנח להם לישראל, שבטבעם הבריא של "חלק ה' עמו"²⁹ לא יוכלו לעמוד בדין זה, מוטב יהיו שוגגין ולא תזדלזל החכמה – שהיא צריכה להנהיג את החיים בדרך כלל – ואל יהיו מזידין. "הנח להן לישראל, אם אין נביאים הן – בני נביאים הן"³⁰.

בר"ר ריש ויצא פ' ס"ח ב': "ר' שמואל בר נחמן פתח: שיר למעלות אשא עיני אל ההרים אשא עיני אל ההורים, למלפני ולמעבדני (פי', למלמדי ולעושי. דרש מילת ההרים לשון הוראה ולשון הריון). מאין יבוא עזרי (אשתי – עזר כנגדי), אליעזר בשעה שהלך להביא את רבקה מה כתיב ביה, ויקח העבד עשרה גמלים וגו', ואני לא נזם אחד ולא צמיד אחד. ר' חנינא אמר: גָדוּד שלחו (כלומר: קָרַח, כמו לא תתגודדו – והיינו קרח מממון, כדי שלא ירדוף עשו אחריו). ר' יהושע בן לוי אמר: שלח עמו אלא שעמד עשו ונטלה ממנו, חזר ואמר מה אנא מובד סברי מן בריי, חס ושלום לית אנא מובד סברי מן בריי (וכי אני מאביד ומי יאש סברי ותקוותי מבוראי? ח"ו, אין אני מאביד תקוותי מבוראי), אלא עזרי מעם ה'. אל יתן למוט רגלך אל ינום שמך הנה לא ינום ולא יישן וגו', ה' ישמרך מכל רע, מעשו ומלבן. ישמור את נפשך ממלאך המות. ה' ישמור צאתך ובואך ויצא יעקב". אנו רואים במאמר זה הדגשה שמול אברהם ששלח להביא אישה לבנו מתוך עושר וכבוד גדול, יעקב פועל בתוך תנאים כאלה שבכוחו מצד עצמו אין סיכוי הצלחה אלא עזרי מעם ה'.

והמהר"ל בנצח ישראל פ"י כתב: "ובירושלמי דתענית (פ"ב ה"ו), "ריש לקיש בשם רבי ינאי אמר, שתף הקב"ה שמו בישראל. למה הדבר דומה, למלך שהיה לו מפתח פלטרין קטנה, אמר אם אני מניח המפתח כמו שהיא, הרי היא אבודה, אלא הרי אני קובע בה שלשלת, שאם תהיה אבודה, תהיה השלשלת מונח עלי. כך אמר הקב"ה, אם אני מניח את בני ישראל, הרי הם אבודים בין האומות. אלא הרי אני משתף שמי הגדול בהם, מה טעם, "וישמע הכנעני ויושבי הארץ ונסבו עלינו והכריתו את שמינו מן הארץ ומה תעשה לשמך הגדול" (ר' יהושע ז', ט'), שהוא משותף בנו... ואמר שאם יהיה מניח ישראל כמו שהם, יהיו נאבדים בין האומות. כי ישראל הם אומה נבדלת מכל האומות, והיא אומה לעצמה מיוחדת כמו שהתבאר. ואין ספק שהאומה הישראלית כל האומות מתנגדים לה, והיו המתנגדים גוברין עליה ומבטלין אותה כאשר הם בגלות והם תחתיהם. לכך שתף שמו בהם, כלומר, שהם דביקים אל השם יתברך, ובזה אין האומות יכולים להם, כאשר שתף השם בשמם". ובפ"ג ביאר, שעניין זה הוא "כי אין לישראל בעצמם שום מציאות ושום הויה רק בו יתברך".

ועי' עוד שיחות הרצ"ה סד' א' ויצא 5-6, וישלח 4-2, סד' ב' ויצא 3-5, ועוד.

ובעניין הופעת עניינו של ישראל דווקא מתוך התמודדות עם התנאים הבלתי אפשריים שמציבה מלכות הרשעה, עיין נצח ישראל פ' ט"ו-ו"ח, שמבאר עניין כח מלכות רביעית שחלקה ושלמותה הוא עוה"ז ומצד עוה"ז אין לה ירידה כלל רק מצד עולם העליון, ולכן ירידתה רק ע"י מלך המשיח אשר מעלתו ומדרגתו מן העולם העליון. ועי' פ"ט, שמבאר שהרשעים שלמותם ממהרת לצאת לפועל משום שהיא קטנה – שייכת לעוה"ז – "בפרוח רשעים כמו עשב" (שהוא קטן וממהר לגדול), אולם משום כך היא גם ממהרת להיאבד – "להשמדם עדי עד". והצדיקים לפי גודל מעלתם אינם ממהרים לצאת לפועל אלא כתמר, ואז יוצאים לפועל בזמן רב, אולם משיצאו לפועל יש להם קיום גמור, שיסוד שלימותם הוא שהם "שתולים בבית ה".

ושם בפ"כ: "הדבר שהוא בשלימותו ובמעלתו בעולם הזה, תדע כי זהו תכלית, ואינו מוכן לשלימות אחר יותר גדול מזה. ואינו כך הדבר שאינו בשלימותו, מורה על שאינו בתכליתו וסופו, שאם היה בתכליתו וסופו היה גם כן בשלימותו, אחר כי תכלית וסוף הדבר – שם שלימותו. וכאשר אינו בשלימותו, יִדָּע שהוא מקוה ועומד לשלימת עוד. ומזה תדע ותבין, כי כאשר אתה רואה שלימות האומות בעולם הזה, תדע שזהו תכליתם וסופם, אין עומדים לשלימות אחר יותר גדול מזה. אבל ישראל אינם כך, אחר שתראה שהם אינם בשלימותם בעולם הזה, תראה מזה כי לא הגיעו לתכלית וסוף שלהם".

ושם בפרק ל' מבאר: "כי גלות ישראל, עם שהוא חסרון מצד עצמו לישראל, הוא סבה אל הטוב המקווה לנו לבסוף... כי ההוצאה מן האומות מורה שישראל הם לגמרי אל השם יתברך, עד שאין להם מציאת עצמם, רק מצד השם יתברך, שהוא יתברך צורה אחרונה לישראל. כמו שמורה שם 'ישראל', שחתם שם 'א-ל' בשמם לומר כי עצם מציאות ישראל מה שהוא אלקיהם, וזולת זה לא היה להם מציאות, רק היו ברשות האומות".

ואין בדברים אלה אלא בגדר מראה מקום הוא לו, שהעניין עמוק מני ים וה' יזכנו להבין ענייני חכמה.

²⁹ דברים ל"ב, ט'.

³⁰ פסחים ס"ו.

ובס"ד מצאתי את דברי מרן הרב זצ"ל, וז"ל³¹ :

"לפעמים כשיש צורך בהעברה על דברי תורה, ואין בדור מי שיוכל להראות את הדרך, בא הענין על ידי התפרצות. ומכל מקום יותר טוב הוא לעולם שיבוא ענין כזה על ידי שגגה, ובזה מונח היסוד של מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין. רק כשהנבואה שרויה בישראל אפשר לתקן ענין כזה על ידי הוראת שעה, ואז נעשה בדרך היתר ומצוה בגלוי. ועל ידי סתימת אור הנבואה, נעשה תיקון זה על ידי פרצה, שמדאבת את הלב מצד עצמה, ומשמחת אותו מצד תכליתה".

ונראה שמה שביארנו הולם היטב את דברי הרב.

ונחתום בתפילת ר' אלכסנדר³² : "רבון העולמים! גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך, ומי מעכב? שאור שבעיסה ושעבוד מלכיות. יהי רצון מלפניך שתצילנו מידם ונשוב לעשות חוקי רצונך בלבב שלם".

³¹ ערפלי טוהר, עמ' ט"ו.

³² ברכות י"ז.